

РЕЦЕНЗІЇ

Л. В. ДЕРБЕНЬОВА

м. Івано-Франківськ
derbenyovalv@mail.ru

ФЕЙЛЕТОН: НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖАНРУ

Комаров С. А. Жанр фельетона в русской советской литературе 1920-х – начала 1930-х годов / С. А. Комаров. – Мариуполь : ПДТУ, 2015. – 375 с.

За останні двадцять років помітно зріс інтерес до генології. Теоретичні та історико-літературні проблеми категорії жанру постійно знаходяться в центрі уваги вчених. Монографія С. А. Комарова «Жанр фельетона в русской советской литературе 1920-х – начала 1930-х годов» становить ще один крок у цьому напрямку. Актуальності цій роботі додає неординарна жанрова природа фейлетону: його приналежність до художньо-публіцистичної літератури і зв'язок із сатирою і гумором – сфера комічного й дотепер залишається недостатньо розробленим аспектом літературознавчої науки. Постулюючи тезу про зумовлений багатьма чинниками розквіт жанру в російській літературі 1920–30-х років, дослідник розглядає твори письменників, які зробили суттєвий внесок у розвиток фейлетону цієї доби: М. А. Булгакова, М. М. Зощенка, В. П. Катаєва, М. Ю. Кольцова, І. А. Ільфа, Є. П. Петрова. При цьому враховуються теоретичні засади жанру та його історія в російській словесності XIX – початку XX століть.

Указані питання визначили логіку дослідження. Висвітливши у першому розділі теорію фейлетонного жанру, С. А. Комаров у наступній частині звертається до зображення основних етапів його розвитку, що передували, за твердженням автора, періоду його «розквіту», – щоб потім перейти до вивчення

фейлетоністики власне 20–30-х років XX століття.

Отже, перша глава монографії пропонує теоретичні засади жанру. Спочатку йде мова про три основні жанрові доміанти фейлетону: публіцистичність, художність, комічне. Автор стисло описує ознаки, що характеризують зміст понять публіцистики і художньої літератури, співвідносить фейлетон із жанрами, які мають певні спільні з ним риси: оповіданням і нарисом. Цілком виправдана дослідницька увага до різновидів комічного – гумору, сатири, іронії, сарказму – вони можуть визначати тональність фейлетону, його критичну спрямованість або виступати художнім засобом. Закономірно й те, що С. А. Комаров досить докладно висвітлює ступінь розроблення теорії фейлетону в науці: зупиняється на суперечках навколо фейлетону у 1920-ті роки, відображає уявлення радянських літературознавців про цей жанр і сучасні тлумачення його сутності.

У другому розділі презентований огляд історії фейлетонного жанру в російській словесності. Дослідник виокремлює три етапи його розвитку протягом XIX – початку XX століть: від стадії формування жанру у творчості О. С. Пушкіна, К. Ф. Рилєєва, Ф. В. Булгарина, О. І. Сенковського (1820–30-ті роки) через період розквіту, який зумовила журналістська діяльність І. І. Панаєва, О. І. Герцена,

Ф. М. Достоевського, М. О. Некрасова, М. Є. Салтикова-Щедрина (1840–80-ті роки), до фейлетону межі XIX–XX століть, основні тенденції функціонування якого визначили добутки В. М. Дорошевича, О. В. Амфітеатрова, Л. М. Андрєєва, А. Т. Аверченка, Н. О. Теффі, А. С. Бухова. Безумовною перевагою цією частини книги є аналіз конкретних творів указаних письменників – науковець не обмежується загальним описом їх унеску у фейлетоністику доби. У процесі розгляду акцентуються елементи фейлетонної поетики, що виникали у творчості того чи іншого автора.

Центральний розділ монографії зосереджений на аналізі фейлетоністики 1920-х – початку 1930-х років. С. А. Комаров звертає першочергову увагу на своєрідність розкриття проблематики у фейлетонах М. А. Булгакова, М. М. Зоценка, В. П. Катаєва, М. Ю. Кольцова, І. А. Ільфа та Є. П. Петрова. Цілком логічно, що дослідник ураховує фактор ідейно-естетичної позиції письменників, адже авторська думка, враження фейлетоніста від документального факту і його оцінка є важливою особливістю поетики цього жанру.

Іншим аспектом дослідження фейлетонних текстів зазначених митців є особливості композиції та відбиття традицій жанру, літературні паралелі. На жаль, цей бік поетики фейлетону вивчається не завжди системно: зокрема, структурні властивості, функціонування різних тем у межах одного тексту аналізуються, перш за все, на матеріалі творів В. Катаєва і М. Кольцова, проблема традиції доволі показово розглядається у фейлетонах

М. Булгакова і М. Кольцова, натомість – у І. Ільфа та Є. Петрова вона зовсім обійдена увагою. Можливо, така вибірковість зумовлена ступенем репрезентативності цих формальних рис у творчості того чи іншого автора – тоді треба було б прокоментувати відповідний принцип окремо.

Унаслідок ретельного аналізу робота С. А. Комарова висвітлює не лише особливості фейлетоністики низки видатних письменників, але й окреслює суттєві закономірності розвитку жанру вказаного періоду. Як і будь-яке серйозне дослідження, запропонована праця залишає простір для подальшого розроблення проблеми. Перспективу може скласти вивчення віршованого фейлетону 1920-х років, форми, яку використовували у своїй творчості В. Маяковський, Ю. Олеша, М. Асєєв та інші поети епохи. Звернення до фейлетонних творів сучасних російських авторів також розширить межі запропонованої наукової розвідки.

У такий спосіб, є всі підстави констатувати, що монографія С. А. Комарова «Жанр фельетона в русской советской литературе 1920-х – начала 1930-х годов» є самостійною завершеною роботою, яка відзначається науковою новизною. Книга становить певний крок у вивченні сатирико-гумористичних жанрів і допомагає краще зрозуміти складне жанрове утворення, яким є фейлетон. Безперечно, дослідження викличе інтерес як спеціалістів, так і широкого кола читачів літератури XX століття. Цьому сприятиме не тільки тема, але й спосіб викладення матеріалу.

Рецензія надійшла до редколегії 10.10.2015